

બંધારણના ભાગ

ભાગ	વિષય	અનુચ્છેદ
1	સંઘ અને તેના પ્રદેશો	1 TO 4
2	નાગરિકતા	5 TO 11
3	મૂળભૂત અધિકારો	10 TO 35
4	રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિધ્ધાંતો	36 TO 51
4(ક)	મૂળભૂત ફરજો	51 (ક)
5	સંઘ સરકાર	52 TO 151
	પ્રકરણ- 1 કારોબારી	52 TO 78
	પ્રકરણ-2 સંસદ	79 to 122
	પ્રકરણ-3 રાષ્ટ્રપતિની ધારાકીય શક્તિઓ	123
	પ્રકરણ-4 સંઘીય ન્યાયાલય	124 TO 147
	પ્રકરણ-5 CAG	148-151
6	રાજ્ય સરકાર	152-237
	પ્રકરણ-1 સામાન્ય	152
	પ્રકરણ-2 કારોબારી	153-167
	પ્રકરણ-3 રાજ્ય વિધાન મંડળ	168-212
	પ્રકરણ-4 રાજ્યપાલની ધારાકીય શક્તિઓ	213
	પ્રકરણ-5 વડી અદાલતો	214-232
	પ્રકરણ-6 નીચલી અદાલતો	233-237
7	કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો	239-242
8	પંચાયત	243-243-0
9(ક)	મ્યુનિસિપાલિટી	243-0-243 ZG
10	અનુસૂચિત અને આદિવાસી વિસ્તારો	244-244 (A)
11	કેન્દ્ર અને રાજ્ય વચ્ચેના સંબંધો	245-263
	પ્રકરણ-1 ધારાકીય સંબંધો	244-255
	પ્રકરણ-2 વહીવટી સંબંધો	256-263
12	નાણા, મિલકત, કરાર અને દાવાઓ	264-300(ક)
	પ્રકરણ-1 નાણાકીય બાબતો	264-291
	પ્રકરણ-2 ઉધાર લેવા બાબત	292-293

	પ્રકરણ-૩ મિલકત, કરાર, હક, જવાબદારી, ફરજો, દાવાઓ	294-300
	પ્રકરણ-૪ મિલકતનો અધિકાર	300(A)
13	ભારત રાજ્ય ક્ષેત્રની હદમાં વેપાર, વાણિજ્ય, વિનિમય	301-307
14	સંઘ અને રાજ્યની જાહેર સેવાઓ	308-323
	પ્રકરણ-૧ જાહેર સેવાઓ	308-314
	પ્રકરણ-૧ જાહેર સેવા આયોગ	315-323
14(ક)	પ્રાધિકરણ (Tribunals)	323(A)-323(B)
15	ચૂંટણીઓ	324-329(A)
16	SC,ST,OBC અને ઍંગ્લો ઈન્ડિયન લગતી ખાસ જોગવાઈઓ	330-342
17	અધિકૃત ભાષા (રાજભાષા)	343-351
	પ્રકરણ-૧ સંઘની ભાષા	343-344
	પ્રકરણ-૨ પ્રાદેશિક ભાષાઓ	345-347
	પ્રકરણ-૩ સર્વોચ્ચ, વડી અદાલતો વગેરેની ભાષા	348-349
	પ્રકરણ-૪ ખાસ જોગવાઈઓ	350-351
18	કટોકટીની જોગવાઈઓ	352-360
19	પ્રકીર્ણ	351-367
20	બંધારણીય સુધારો બાબત	368
21	હંગામી વચગાળાની ખાસ જોગવાઈઓ	369-392
22	ટૂંકી સંજ્ઞા, આરંભ (હિન્દીમાં અધિકૃત પાઠ) અને રદ કરવા બાબત	393-395
ભાગ-7 (ભાગ-B રાજ્યો સાથેની સમજૂતી) 7 માં બંધારણીય સુધારા (1956) ધ્વારા રદ કરાયો છે.		
ભાગ-4 (ક), ભાગ 14 (ક) 42 માં બંધારણીય સુધારો, 1976 અને ભાગ 9 (ક) 74 મો બંધારણીય સુધારો, 1992 થી ઉમેરવામાં આવ્યો છે.		

કેટલાક અગત્યના અનુચ્છેદ

અનુચ્છેદ	વિગત
1	સંઘનું નામ અને તેના પ્રદેશો
2	નવા રાજ્યોનો ભારત સંઘમાં પ્રવેશ અને સ્થાપના
3	નવા રાજ્યની રચના અથવા અસ્તિત્વ ધરાવતા રાજ્યના નામ, સીમા, ક્ષેત્રમાં પરિવર્તન
5	બંધારણના પ્રારંભે નાગરિકત્વ અંગેની જોગવાઈ
11	નાગરિકત્વ અંગે સંસદને કાયદો બનાવવાનો અધિકાર
14	કાયદા સમક્ષ સમાનતા અને કાયદાનું સમાન રક્ષણ
16	જાહેર રોજગારીની બાબતમાં તકની સમાનતા
17	અસ્પૃશ્યતાનો અંત
19	વાણી, અભિવ્યક્તિ, વિચારની સ્વતંત્રતા
21	જીવન જીવવાની તથા શારીરિક સ્વતંત્રતા સામે રક્ષણ
21(A)	શિક્ષણનો અધિકાર
24	બાળજૂરી પર પ્રતિબંધ
25	અંતઃકરણપૂર્વકની ધર્મની માન્યતા, આચરણ અને પ્રચાર કરવાની સ્વતંત્રતા
32	બંધારણીય ઈલાજોનો અધિકાર
34	કોઈ વિસ્તારમાં લશ્કરી કાયદો (માર્શલ લો) અમલમાં હોય તે દરમિયાન મૂળભૂત હકો પર નિયંત્રણ
40	ગ્રામ પંચાયતોની સ્થાપના
44	સમાન દીવાની કાયદો
50	ન્યાયતંત્રની કારોબારીનું વિભાજન
51(A)	મૂળભૂત ફરજો
52	ભારતના રાષ્ટ્રપતિ
53	સંઘની કારોબારી સંબંધી રાષ્ટ્રપતિની શક્તિઓ
61	રાષ્ટ્રપતિ સામે મહાભિયોગની કાર્યરીતિ
63	ભારતના ઉપરાષ્ટ્રપતિ
64	ઉપરાષ્ટ્રપતિ હોદ્દાની રૂએ રાજ્યસભાના સભાપતિ
72	રાષ્ટ્રપતિને મૃત્યુદંડ માફ કરવાનો, સજામાં ઘટાડો, મુલતવી રાખવા સંબંધી અધિકાર
74	મંત્રીમંડળ રાષ્ટ્રપતિને સલાહ તથા મદદ કરશે.
76	ભારતના એટર્ની જનરલ તથા રાષ્ટ્રપતિ ધ્વારા તેમની નિમણૂક
78	મંત્રીમંડળના નિર્ણયો, કાર્યો સંબંધી રાષ્ટ્રપતિને માહિતી આપવાની વડાપ્રધાનની ફરજ
79	સંસદની રચના
80	રાજ્યસભાની રચના

81	લોકસભાની રચના
86	રાષ્ટ્રપતિનો સંસદને સંબોધિત કરવાનો તથા સંદેશો મોકલવાનો અધિકાર
106	સંસદ સભ્યોના પગાર અને ભથ્થાઓ
108	સંસદની સંયુક્ત બેઠક
110	નાણાબીલ અંગેની જોગવાઈ
112	વાર્ષિક નાણાકીય નિવેદન (બજેટ)
114	વિનિયોગ વિધેયક
123	રાષ્ટ્રપતિને વટહુકમ બહાર પાડવાની સત્તા
124	સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયની સ્થાપના તથા બંધારણીય સંબંધી જોગવાઈઓ
129	સર્વોચ્ચ ન્યાયાલયએ કોર્ટ ઓફ રેકોર્ડ છે.
143	રાષ્ટ્રપતિને સુપ્રિમ કોર્ટની સલાહ લેવાનો અધિકાર
148	નિયંત્રક અને મહાલેખા પરિક્ષક (CAG)
153	રાજ્યના રાજ્યપાલ
161	અમુક કિસ્સામાં સજા અંગે રાજ્યપાલની માફી, મુક્તિ, મુલતવી રાખવાની કે સજા હળવી કરવાની સત્તા.
163	રાજ્યનું મંત્રીમંડળ રાજ્યપાલને સલાહ આપવા મદદ કરશે.
167	રાજ્યપાલને માહિતી પૂરી પાડવા વગેરે અંગે મુખ્યમંત્રીની ફરજો
169	રાજ્યોમાં વિધાન પરિષદોની નાબૂદી અથવા રચના
165	રાજ્યના એડવોકેટ જનરલ
169	રાજ્યમાં વિધાન પરિષદનું સર્જન અથવા વિસર્જન
170	રાજ્યમાં વિધાનસભાનું સર્જન
200	રાજ્યપાલની બીલને સંમતિ આપવા સંબંધી જોગવાઈઓ
213	રાજ્યપાલ ધ્વારા રાજ્યમાં વટહુકમ બહાર પાડવાનો અધિકાર
214	રાજ્યમાં વડી અદાલતોની વ્યવસ્થા
226	વડી અદાલતો ધ્વારા આજ્ઞાપત્રીય અધિકાર
231	બે કે વધુ રાજ્યો માટે એક જ વડી અદાલતની સ્થાપના
239	કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોનો વહીવટ
239AA	દિલ્હી અંગે ખાસ જોગવાઈ
243	પંચાયતી રાજની ખાસ વ્યાખ્યા
243 A	ગ્રામસભા
243 C	પંચાયતોની રચના
243G	પંચાયતોની સત્તાઓ, અધિકાર, જવાબદારીઓ સંબંધી જોગવાઈઓ
243P	નગરપાલિકાઓની વ્યાખ્યા
243 W	નગરપાલિકાઓની સત્તાઓ, અધિકાર, જવાબદારીઓ સંબંધી જોગવાઈઓ
249	રાષ્ટ્રહિતને અસર કરતા પ્રશ્નો સંબંધી જોગવાઈઓ
262	આંતરરાજ્ય નદી વિવાદ સંબંધે સંસદની કાયદા ધ્વારા નિર્ણય લેવાની સત્તા

263	આંતરરાજ્ય પરિષદની જોગવાઈ
265	કાયદાથી મળેલા અધિકાર સિવાય કરો નાંખવા નહી
267	આકસ્મિક નિધિ
280	નાણાપંચની જોગવાઈ
300A	સંપતિ ધરાવવાનો કાનુની અધિકાર
312	અખિલ ભારતીય સેવાઓ (રાજ્યસભાનો અ.ભા.સે સર્જન કરવાનો અધિકાર
315	સંઘ તથા જાહેર સેવા માટે જાહેર સેવા આયોગની સ્થાપના
320	જાહેર સેવા આયોગના કાર્યો.
323A	વહીવટી ટ્રિબ્યુનલો
324	ચૂંટણીઓ સંબંધિત નિરક્ષણ, નિર્દેશન, નિયંત્રણ શક્તિઓ ચૂંટણીપંચ અંતર્ગત રહેશે.
326	લોકસભા તથા વિધાનસભાની ચૂંટણીઓ પુખ્તવય મતાધિકારના ધોરણે થશે.
330	લોકસભામાં SC/ST ની બેઠકો પર અનામતની જોગવાઈ
331	રાજ્યસભામાં ઍંગ્લો-ઈન્ડિયન સમુદાયના 2 સભ્યોની રાષ્ટ્રપતિ ધ્વારા નિયુક્તિ
332	વિધાનસભામાં SC/ST ની બેઠકો પર અનામતની જોગવાઈ
333	વિધાનસભામાં રાજ્યપાલ ધ્વારા ઍંગ્લો-ઈન્ડિયન સમુદાય માંથી એક સભ્યની નિયુક્તિ
335	SC/ST / OBCનું વિવિધ સેવાઓ અને હોદ્દા પર અનામતની જોગવાઈ
343	સંઘની રાજભાષા
345	રાજ્યની રાજભાષા કે રાજભાષાઓ
352	રાષ્ટ્રીય કટોકટીની જોગવાઈ
356	બંધારણીય કટોકટી અંગે જોગવાઈ (રાજ્યમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસન)
358	કટોકટી દરમિયાન અનુચ્છેદ ૧૯ની જોગવાઈઓ મુલતવી રાખવા અંગે
360	નાણાકીય કટોકટી
365	સંઘે આપેલા આદેશોનું પાલન કે તેનો અમલ ન થાય તેનું પરિણામ (રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાગું થાય)
368	બંધારણીય સુધારા સંબંધિત જોગવાઈઓ
370	જમ્મુ-કશ્મીર રાજ્યને વિશેષ રાજ્યનો દરજ્જો
371	ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય સંબંધી ખાસ જોગવાઈઓ
394 A	આ બંધારણનો હિંદી ભાષામાં અનુવાદ કરવાનો રાષ્ટ્રપતિનો અધિકારક

ઉદ્યોગ

<p>સ્વતંત્રતા પછી સૌ પ્રથમ વખત ઔદ્યોગિક નીતિની જાહેરાત ૬ એપ્રિલ ૧૯૮૪ના રોજ તત્કાલીન ઉદ્યોગમંત્રી ડૉ.શ્યામાપ્રસાદ મુખર્જી દ્વારા થઈ હતી. જેમાં મિશ્ર અર્થવ્યવસ્થાનો પાયો નંખાયો હતો. જે અંતર્ગત ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રો બંનેને મહત્વ આપી તેમના માટે સ્પષ્ટ ક્ષેત્રો રખાયા હતા.</p> <p>સમાજવાદી ઢબની સમાજરચના (Social pattern of Society) ની સ્થાપના માટે 1948 ની નીતિમાં પરિવર્તન કરી બીજી ઔદ્યોગિક નીતિની જાહેરાત 1956 માં કરાઈ હતી. નવી ઔદ્યોગિક નીતિની જાહેરાત ૨૪ જુલાઈ ૧૯૭૧ના રોજ થઈ હતી. (નરસિંહરાવ સરકાર દ્વારા) જે અંતર્ગત ૧૮ ઉદ્યોગો સિવાય અન્ય માટે લાઈસેન્સ પ્રથા મુક્ત કરી દેવાઈ હતી. ત્યારબાદ ૧૮ માંથી ૧૩ અન્ય ઉદ્યોગોને લાઈસેન્સ જોગવાઈમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યા હતા.</p>			
<p>માર્ચ ૨૦૧૩ સુધીમાં ૫ ક્ષેત્રના ઉદ્યોગો માટે લાઈસેન્સ ફરજિયાત છે. જે નીચે મુજબ છે.</p>			
<p>આલ્કોહોલ યુક્ત પીણાનો અર્ક કાઢવો તથા તેમાંથી દારૂ બનાવવો.</p>			
<p>તમાકુના સિગાર કે સિગરેટ તથા તમાકુની અન્ય બનાવટો</p>			
<p>બધા પ્રકારના ઈલેક્ટ્રોનિક્સ, એરોસ્પેસ તથા સુરક્ષા (Defence) સંબંધી સાધનો</p>			
<p>ડિટોનેટિંગ ફ્યુજ, સેફ્ટી ફ્યુજ, ગન પાઉડર, નાઈટ્રો સેલ્યુલોઝ તથા માચિસ સહિતની ઔદ્યોગિક વિસ્ફોટક સામગ્રીઓ.</p>			
<p>ખતરનાર રસાયણ</p>			
<p>હાલમાં સરકારી ક્ષેત્રો માટે આરક્ષિત ઉદ્યોગ ક્ષેત્રની સંખ્યા ૩ છે.</p>			
<p>૧. પરમાણુ ઊર્જા, ૨. રેલ્વે પરિવહન. ૩. પરમાણુ ઊર્જાની અનુસુચિમાં નિર્દિષ્ટ ખનીજો.</p>			
<p>સૂક્ષ્મ ઔદ્યોગિક એકમો : (Micro Enterprises) માટે રોકાણ મર્યાદા 25 લાખ નક્કી કરવામાં આવી છે.</p>			
<p>લઘુ ઔદ્યોગિક એકમો માટે રોકાણ 5 કરોડ સુધી તથા મધ્યમ ઔદ્યોગિક એકમો માટે રોકાણ મર્યાદા 5 થી 10 કરોડ સુધી નક્કી કરવામાં આવી છે.</p>			
<p>સેવા ક્ષેત્ર અંતર્ગત ૧૦ લાખ સુધી રોકાણ ધરાવતા એકમો સૂક્ષ્મ એકમો, ૧૦ લાખથી ૨ કરોડ સુધી રોકાણ ધરાવતા એકમો મધ્યમ એકમો તરીકે ઓળખાય છે.</p>			
<p>જે સાહસોમાં સંચાલન અને નિયંત્રણ સરકાર દ્વારા થતું હોય તે જાહેર સાહસો તરીકે ઓળખાય છે.</p>			
<p>નવરત્નોનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કંપનીઓ : ૧ કરોડ સુધીના રોકાણ સંબંધી નિર્ણયો પોતાની જાતે કરી શકે છે. ૧૯૯૭માં મૂળ નવ કંપનીઓ માટે આ દરજ્જાનું સર્જન થયું હતું. હાલમાં ૧૪ કંપનીઓ પાસે નવરત્નો દરજ્જો છે.</p>			
ક્રમ	નવરત્ન દરજ્જો ધરાવતા જાહેર સાહસો	સ્થાપના	મુખ્ય મથક
૧	ભારત ઈલેક્ટ્રોનિક્સ લિ. (BEL)	1954	બેંગ્લોર
૨	ભારત પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ. (BPCL)	1976	મુંબઈ
૩	હિન્દુસ્તાન એરોનોટિક્સ લિ. (HAL)	1940	બેંગ્લોર
૪	નેશનલ મિનરલ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન (NMDC)	1950	હૈદરાબાદ
૫	મહાનગર ટેલીફોન નિગમ લી. (MTNL)	1986	દિલ્લી
૬	હિન્દુસ્તાન પેટ્રોલિયમ કોર્પોરેશન લિ. (HPCL)	1976	મુંબઈ
૭	પાવરગ્રિડ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિ. (PGCIL)	1989	દિલ્લી
૮	રૂરલ ઈલેક્ટ્રીસિટી કોર્પોરેશન લિ. (REC)	1969	દિલ્લી

૯	નેશનલ એલ્યુમિનિયમ કંપની. (NALCO)	1981	ભુવનેશ્વર
૧૦	રાષ્ટ્રીય ઈસ્પાત નિગમ લિ. (RINL)	1982	વિશાખાપટ્ટનમ
૧૧	પાવર ફાઈનાન્સ કોર્પોરેશન (PFC)	1986	દિલ્લી
૧૨	શિપિંગ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા (SCI)	1961	મુંબઈ
૧૩	ઓઈલ ઈન્ડિયા લિ. (OIL)	1959	દુલિયાજન
૧૪	નિવેલી લિગ્નાઈટ કોર્પોરેશન (NLC)	1956	ચેન્નઈ

નિવેલી લિગ્નાઈટ કોર્પોરેશન (NLC) ને નવરત્ન કંપનીનો દરજ્જો એપ્રિલ ૨૦૧૧માં મળ્યો છે. દેશની ૬૮ જાહેર કંપનીઓ મે ૨૦૧૩ સુધી મિતીરત્નનો દરજ્જો ધરાવે છે.

ક્રમ	જાહેર સાહસો	સ્થાપના	મુખ્ય મથક
1	સ્ટીલ ઓથોરીટી ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ. (SAIL)	1974	દિલ્લી
2	ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન. (ONGC)	1956	દેહરાદૂન
3	ઓઈલ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા. (IOC)	1964	દિલ્લી
4	નેશનલ થર્મલ પાવર કોર્પોરેશન. (NTPC)	1975	દિલ્લી
5	કોલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ. (CIL)	1974	કોલકત્તા
6	ભારત હેવી ઈલેક્ટ્રિકલ લિ. (BHEL)	1962	દિલ્લી
7	ગેસ ઓથોરીટી ઓફ ઈન્ડિયા લિ. (GAIL)	1984	દિલ્લી

મહારત્નનો દરજ્જો પ્રાપ્ત કરવા માટેની લાયકાત

કંપની પાસે નવરત્નનો દરજ્જો હોવો જોઈએ.
કંપની શેરબજારમાં લિસ્ટેડ હોવી જોઈએ.
પાછલા ત્રણ વર્ષનું સરેરાશ ટર્ન ઓવર ૨૫,૦૦૦ કરોડ હોય.
પાછલા ત્રણ વર્ષે સરેરાશ રૂા.૫,૦૦૦ કરોડનો ચોખ્ખો નફો હોય.
આ ત્રણ વર્ષે દરમિયાન કંપનીનું નેટવર્થ ૧૫,૦૦૦ કરોડ હોય.
મહારત્ન દરજ્જો પ્રાપ્ત કંપની ૫૦૦૦ કરોડ સુધીના રોકાણ સંબંધી નિર્ણયો પોતાની જાતે કરી શકે છે.

માનવ રોગો

બેક્ટેરિયાથી થતા રોગો

રોગ	બેક્ટેરિયા	પ્રભાવિત અંગ	લક્ષણો
પ્લેગ (મરકી)	પ્રાશ્ચરેલા પેસ્ટિસ	ફેફસા	ખૂબ તાવ, શરીર પર કાળા ડાઘ પડવા, સૂકાયેલી ચામડી, તરસ લાગવી.
ધનૂર	ક્લાસ્ટ્રીડિયમ ટેટેની	ચેતાતંત્ર	ખૂબ તાવ, પેશીઓ, દાંત, જડબા, જકડાઈ જવા.
ક્ષય (TB)	માઈકોબેક્ટેરિયમ ટ્યુબર ક્લોસીસ	ફેફસા	ઉઘરસ સાથે લોહિતું પડવું.
ટાઈફોઈડ	સાલમોનેલા ટાઈફી	આંતરડા	માથુ દુઃખવું, તાવ
કોલેરા (હેજા)	વિબ્રિઓ કોલેરા	આંતરડા	ઉલ્ટી, ઝાડા, પેશાબ બંધ થઈ જાય, શરીરમાં પાણીની ઉણપ.
ન્યુમોનિયા	ડિપ્લોકોક્કસ ન્યુમોની	ફેફસા	ફેફસામાં સોજો, ઠંડી લાગવી, વધારે પડતો શ્વાસ લેવો.
ડિપ્થેરિયા	કોરીની બેક્ટેરિયમ ડિપ્થેરી	શ્વાસનળી	શ્વાસ લેવામાં તકલીફ, તાવ આવવો
ઉઘરસ (કાળી ખાંસી)	હિમોફિલસ પર ટૂસિસ	શ્વસનતંત્ર	વારંવાર ઉઘરસ
મરડો	બેસીલસ		ઝાડાની સાથે લોહીનું પડવું. પેટમાં ચૂંક આવીને ઝાડા થાય.
કોઠ (લેપ્રસી)	માઈકોબેક્ટેરિયમ લેપ્રસી	ચેતાતંત્ર	શરીર પર સફેદ ડાઘા
ગોનોરિયા	નાઈસેગેરિયા ગોનિરાયઈ	મૂત્રમાર્ગ	મૂત્રમાર્ગમાં સોજો
સિફીલિસ	ટ્રેપોનમાં પેલિડમ	શિશ્ન	શિશ્ન પર ચાંદા પડવા

વાઈરસથી થતા રોગો

રોગ	વાઈરસ	વિગત
અછબડા (Chicken pox)	વેરોલિયા	ચામડી પર લાલ ફોલ્લા પડે છે. ઠંડી લાગે છે.
શીતળા (Small pox)	વેરિસિલા	ચામડી પર લાલ ચાંદા પડવા, માથુ તેમજ શરીર દુખવું. વધારે પડતો તાવ.
એન્ફલૂએન્જા (શરદી)	મિક્સો વાઈરસ	તાવ, ઠંડી લાગવી, સૂકી ઉઘરસ

હડકવા (હાઈડ્રોફોબીયા, રેબીજ)	રેબડો વાઈરસ	જંગલી પશુઓના કરડવાથી થાય છે. પાણીથી ભય લાગે, જીભ બહાર નીકળે છે, ઉઘ ન આવે, ગાંડપણ
ડેન્ગૂ	અરબો વાઈરસ	એડિસ ઈજીપ્ટી મચ્છરના કરડવાથી થાય છે. શરીરમાં ત્રાક કણોની સંખ્યા ઘટે, આંખ અને માથામાં દુખાવો.
પોલિયો	પોલિમેટિક્સ	અપંગતા આવી જાય છે.
સ્વાઈનફ્લૂ	H ₁ N ₁	શરદી થાય છે તેમજ ગળુ દુઃખે
ક્રિમિયમ કોગો (ભેદી તાવ)	ક્રિમિયન કોગો	ખૂબજ તાવ આવે, માણસનું મૃત્યુ પણ થાય.
ગાલ પરોળિયું		કાન નીચે જડબામાં સોજો આવી જાય. શરીરમાં દુખાવો.
એઈડસ	HIV	જાતિય રોગ છે. રોગ પ્રતિકારક ક્ષમતા ઘટી જાય છે. TB થવાની શક્યતા વધી જાય છે.

AIDS : Acquired Immunodeficiency syndrome
HIV : Human Immunodeficiency Virus
ELISA ટેસ્ટ (Enzyme Linked Immuno Sorbent Assay) ની મદદથી HIV વાઈરસની તપાસ થાય છે કે વ્યક્તિ એઈડસ ગ્રસ્ત છે કે નહિ.
વેસ્ટર્ન બ્લોટ ટેસ્ટની મદદથી HIV સંક્રમણની વિશેષ તપાસ થાય છે.
HIV ગ્રસ્ત લોકો માટે એન્ટીરિટ્રો વાઈરસ થેરાપી (ART) ની શરૂઆત કરવામાં આવી છે.

ફૂગથી થતા રોગો

રોગ	ફૂગ
અસ્થમા	એસ્પર્જીલીસ ફ્યુગિગેટસ
ખરજવું (Scabies)	એકરસ સ્કેબીજ
દાદર (Ring Worm)	ટ્રાઈકોફાઈટન લેરૂકોમસ

નોંધ:—મેનેજાઈટીસ રોગ માટે ફૂગ અને વાઈરસ બંને જવાબદાર છે.

પ્રજીવથી થતા રોગો

રોગ	પ્રજીવ	વિગત
મેલેરિયા	પ્લાઝમોડિયમ	માદા એનોફિલિસ મચ્છરના કરડવાથી થાય છે. ઠંડી સાથે સખત તાવ આવે છે.
પાયોરિયા	એન્ટ અમીબા	દાંતના પેઢામાંથી લોહી નીકળે છે.

	જીજીવીલસ	
નિંદ્રારોગ	ટ્રિપેનો સોમા	ત્સે-ત્સે નામની માખીના કરડવાથી થાય છે. ઉઘ સાથે તાવ આવે છે.
કાલા-જાર	લેસ્મેટિયા ડોનાવાની	મોટી માખી (Sand fly) ના કરડવાથી થાય છે. સખત તાવ આવે છે.
૧૮૨૭માં મેકકુલાયે સૌ પ્રથમ મેલેરિયા શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો હતો. લેવરને ૧૮૮૦માં મેલેરિયા પીડીત વ્યક્તિના લોહીમાં પ્લાઝમોડિયમની શોધ કરી હતી.		
અન્ય રોગો :		
૧. હાથીપગો :- (Elephantiasis) ફાઈલેરિયા : ફાઈલેરિયા બેન્ડોફ્ટાઈ નામની કૃમિ થી થાય છે. આ કૃમિનો ફેલાવો ક્યુલેક્સ મચ્છર ધ્વારા થાય છે. આ રોગથી પગ, સ્તન, વૃષણકોથળી, હાથ જેવા ભાગો સુઝી જાય છે.		
૨. કેન્સર : સાદા કોષોનું કેન્સરના કોષોમાં રૂપાંતર થવાથી કોષ નિયંત્રણની પ્રક્રિયા તૂટી જાય છે અને કોષ વિભાજનની ક્રિયા નિરંકુશ થાય છે. પરિણામે કોષોનો જથ્થો ગાંઠ સ્વરૂપે સર્જાય છે. જે કેન્સર કહેવાય છે. કેન્સરગ્રસ્ત કોષોની શરીરમાં પ્રસરવાની ક્રિયાને રોગ પ્રાપ્તિ કહે છે અને જે સમય લાગે છે તેને લેટેન્સ પિરિયડ કહે છે. મુખ્ય ત્રણ પ્રકારો છે. (૧) કાર્સિનોમા : અધિચ્છદીય પેશીના કોષોની અસામાન્ય વૃદ્ધિથી થતું કેન્સર છે. દા.ત. સ્તન, ફેફસા, સ્વાદુપિંડ, જઠર, વગેરેના કેન્સર. (૨) સારકોમા : મધ્ય ગર્ભ સ્તર માંથી ઉત્પન્ન થયેલી પેશીઓમાં અસામાન્ય વૃદ્ધિથી થાય છે. દા.ત. હાડકાના, કાસ્થિના, સ્નાયુઓના લસિકા ગ્રંથિના કેન્સર (૩) લ્યુકેમિયા : રૂધિરનું કેન્સર છે. શ્વેતકણો (WBC) ની સંખ્યા ઘણી વધી જાય છે.		
૩. ટર્નર સિન્ડ્રોમ : આ રોગથી સ્ત્રીઓમાં વ્યંધત્વ આવી જાય છે. પિડિત સ્ત્રીમાં ગુણસુત્રોની સંખ્યા ૪૫ હોય છે. આ આનુવંશિક રોગ છે.		
૪. કલીને ફેલ્ટર સિન્ડ્રોમ : પિડિત પુરૂષ નપુંસક હોય છે. તેના ગુણ સુત્રોની સંખ્યા ૪૭ હોય છે. આનુવંશિક રોગ છે.		
૫. પક્ષઘાત / લકવો (Paralysis) : આ રોગથી થોડા સમય માટે અડધુ શરીર લકવો મારી જાય છે. જ્યાં પક્ષઘાત થાય છે ત્યાંની ચેતા નિષ્ક્રિય બને છે.		

વિવિધ ઉપકરણો અને તેના ઉપયોગો

ઉપકરણ	ઉપયોગ
એમીટર	વિદ્યુત પ્રવાહનું માપન
બેરોમીટર	દબાણનું માપન
ગેલ્વેનો મીટર	વિદ્યુત પ્રવાહનું અસ્તિત્વ અને દિશા
ટ્રાન્સમીટર	રેડિયોના વિદ્યુત તરંગો મોકલાવવા
હાઈડ્રોમીટર	પ્રવાહીની વિશિષ્ટ ઘનતાનું માપન
હાઈગ્રોમીટર	હવામાં રહેલ ભેજનું માપન
લેક્ટોમીટર	દૂધની વિશિષ્ટ ઘનતાનું માપન
સ્પેક્ટ્રોમીટર	પ્રકાશની તરંગ લંબાઈનું માપન
સ્પીડો મીટર	ગતિશીલ વાહનની ગતિનો વેગ
એરોમીટર	વાયુનું વજન તથા તેનું ઘનત્વ
એલ્ટીમીટર	ઉડતા વિમાનની ઉંચાઈ માપવા
એનિમોમીટર	હવાની શક્તિ અને ગતિનું માપન
ઓડીયો મીટર	ધ્વનિની તીવ્રતાનું માપન
કેલોરીમીટર	ઉષ્માની માત્રાનું માપન
ડાયનેમો મીટર	એન્જીન ધ્વારા ઉત્પન્ન થયેલી શક્તિનું માપન
ફેથોમીટર	સમુદ્રની ઉંડાઈનું માપન
ગ્રેવીમીટર	પાણીની સપાટી પર તેલની હાજરી જાણવા
મેનોમીટર	ગેસનું દબાણ જાણવા
માઈક્રો મીટર	ખૂબ જ નાની લંબાઈનું માપન
પાયરો મીટર	દૂરની વસ્તુ / પદાર્થોનું તાપમાન જાણવા
રેડિયો મીટર	વિકિરણનું માપન
ટેકોમીટર	વાયુવાનો તથા મોટર બોટની ગતિ માપવા
બિસ્કો મીટર	પ્રવાહીની શ્યાનતા જાણવા
હાઈડ્રોસ્કોપ	સમુદ્રનું તળિયું જોવા માટે
ઈલેક્ટ્રોસ્કોપ	પદાર્થનો વિદ્યુતભાર દર્શાવવા
એપિડોસ્કોપ	પદાર્થને વિસ્તૃત બનાવી પડદા પર પ્રક્ષેપણ કરી જોવા
ગાયરોસ્કોપ	પૃથ્વીના ભ્રમણની અસર દર્શાવતું સાધન
કેલિડોસ્કોપ	રેખા-ગણિતીય આકૃતિઓ અલગ-અલગ પ્રકારની દેખાય છે.
માઈક્રોસ્કોપ	ખૂબ જ નાની વસ્તુઓને લેન્સ વડે મોટી બતાવે છે.
પેરીસ્કોપ	સબમરીનમાં ઉપયોગ થાય છે. પાણીમાં રહીને પાણીની ઉપરના દ્રશ્ય જોવા માટે.
રેડિયો ટેલિસ્કોપ	અવકાશમાંથી આવતા રેડિયો અવાજોને ઝીલતું સાધન
બેરોસ્કોપ	હવાના દબાણનો ફેરફાર બતાવતું સાધન
હાઈગ્રોફોન	પાણીની અંદર અવાજના વેગનું માપન
મેગાફોન	અવાજને મોટો બનાવી દુર સુધી લઈ જવા

ઓપ્ટોફોન	અંધ માણસો છાપેલું પુસ્તક વાંચી શકે તેવું સાધન
ગ્રામોફોન	રેકર્ડ પરથી અસલ અવાજ ઉત્પન્ન કરતું સાધન
માઈક્રોફોન	વીજળીની મદદથી અવાજને મોટો બનાવતું સાધન
બેરોગ્રાફ	વાતાવરણમાં દબાણમાં થતા પરિવર્તનનું માપન
કાર્ડિયો ગ્રામ	હૃદયના ધકબારાની દબાણની અસર નોંધતું સાધન
કેસ્કો ગ્રાફ	વનસ્પતિને થતાં સંવેદનો દર્શાવતું સાધન
થર્મોગ્રાફ	દિવસમાં તાપમાનની અસર દર્શાવતું સાધન
સિસ્મોગ્રાફ	ઘરતીકંપની તીવ્રતાનું માપન
સિનેમેટોગ્રાફ	નાની નાની ફિલમને મોટા પડદા પર સતત પ્રક્ષેપણ કરી જીવંત બનાવે છે. (હાલતા ચાલતા ચિત્રની ફિલ્મ બનાવતું)
ઓસિલોગ્રાફ	વિદ્યુત અને યાંત્રિક ધ્રુજારીઓ ગ્રાફ સ્વરૂપે દર્શાવતું
ટેલિગ્રાફ	તાર સંદેશો નોંધનાર
સાઈકલોટ્રોન	ખુબ જ શક્તિશાળી કણો ઉત્પન્ન કરી યોગ્ય નિયંત્રણ કરે છે.
એક્યુમલેટર	વિદ્યુત ઊર્જાનો સંગ્રહ કરી જરૂરીયાતના સમયે ઉપયોગ કરવા
સ્કુગેજ	ભારીત તારોનો વ્યાસ માપવા
ટેલેક્સ	બે સ્થળો વચ્ચે સમાચારોનું સીધું આદાન-પ્રદાન કરવા
સાઈટોટ્રોન	કૃત્રિમ આબોહવા ઉત્પન્ન કરવા માટે
માઈક્રોટોમ	પદાર્થનું ખૂબજ નાના નાના ટૂકડાઓમાં વિભાજન કરવા માટે
થર્મોસ્ટેટ	કોઈ પદાર્થનું તાપમાન નિશ્ચિત બિંદુ સુધી જાળવી રાખવા

વિવિધ યંત્રો / ઉપકરણોની શોધ અને શોધક

ઉપકરણ	શોધક (દેશ)	વર્ષ
ગેલ્વેનો મીટર	એન્ડ્રે - મેર એમ્પિયર (ફ્રાન્સ)	1834
બેરો મીટર	ઈ.ટોરસેલી (ઈટાલી)	1644
ગ્રામોફોન	થોમસ આલ્વા એડિસન (યુ.એસ.એ.)	1878
સ્ટીમ એન્જીન	જેમ્સવોટ (સ્કોટલેન્ડ)	1769
સ્ટીમ એન્જીન (પિસ્ટન)	ધામ ન્યુકોમેન(બ્રિટન)	1712
ટેલિફોન, માઈક્રોફોન	ગ્રેહામ બેલ (યુ.એસ.એ.)	1876
ટેલિવિઝન (યાંત્રિક)	જે.એલ.બેયર્ડ (બ્રિટન)	1926
ટેલિવિઝન (ઈલેક્ટ્રોનિક)	ટેલર ફારન્સવર્થ (યુ.એસ.એ.)	1927
ટાઈપરાઈટર	વિનફિલ્ડ અને ડિક્સન (બ્રિટન)	1808
વિદ્યુત બેટરી	અલેજેડ્રો વોલ્ટા (ઈટાલી)	1800
કોમ્પ્યુટર	ચાર્લ્સ બેબેજ (બ્રિટન)	1834
કેસ્કોગ્રાફ	જગદીશ ચંદ્ર બોઝ (ભારત)	1926
અભય દીવો	હંફી ડેવી (બ્રિટન)	1816

યશ્મા	બેન્જામીન ફ્રેંકલીન (બ્રિટન)	1780
એરોપ્લેન	રાઈટ બ્રધર્સ (યુ.એસ.એ.)	1903
થર્મોમીટર	ગેલિલિયો (ઈટાલી)	1593
કાર્બોરેટર	ગોટ્ટિબલ ડેમ્લર (જર્મની)	1876
ફાઉન્ટેન પેન	લૂઈસ વોટરમેન (યુ.એસ.એ.)	1884
પાવરલૂમ	એડમંડ કાર્ટરાઈટ (બ્રિટન)	1785
માઈક્રો પ્રોસેસર	એમ.એફ.હૉફ (યુ.એસ.એ.)	1971
વિદ્યુત મોટર ડાયનેમો, ટ્રાન્સમીટર	માઈકલ ફેરાડે (બ્રિટન)	1831
ડાયનેમાઈટ	આલ્ફ્રેડ નોબેલ (સ્વિડન)	1867
ગાયરો સ્કોપ	લિઓન ફોકોલ્ટ (ફ્રાન્સ)	1911
ડિઝન એન્જીન	રૂડોલ્ફ ડિઝલ (જર્મની)	1895
ટ્રેક્ટર	જોન ફ્રોલિક (યુ.એસ.એ.)	1892
ટ્રાન્ઝિસ્ટર	જોન બાર્ડિન, વિલિયમ શોકલી, વોલ્ટર બ્રેટેન (યુ.એસ.એ.)	1948
ટાઈપ રાઈટર	ક્રિસ્ટોફર શોલ્સ (યુ.એસ.એ.)	1867
હેલિકોપ્ટર	ઈગોર સિકોસ્કી (યુ.એસ.એ.)	1939
સાઈકલ	કે.મેકમિલન (બ્રિટન)	1839
સાઈકલ ટાયર	ડનલોપ (બ્રિટન)	1888
બલ્બ	થોમસ આલ્વા એડિસન (યુ.એસ.એ.)	1879
બલૂન	મોન્ટ ગોલ્ડિયર ભાઈઓ (ફ્રાન્સ)	1783
મશીનગન	રિચાર્ડ ગેટલિંગ (યુ.એસ.એ.)	1861
મોટરકાર	ડેઈમ્બર અને કાર્લબેન્ઝ (જર્મની)	1888
મોટર સાઈકલ	ગોટલિબ ડેમ્લર (જર્મની)	1885
રડાર	રોબર્ટ વેટસન વેટ (બ્રિટન)	1935
રિવોલ્વર	સેમ્યુઅલ કોલ્ટ (યુ.એસ.એ.)	1855
લિફ્ટ	એલિશા ઓટીસ (યુ.એસ.એ.)	1852
રેડિયો	જી.માર્કોની (ઈટાલી)	1901
રેડિયો એમ્પલીફાયર	ડી.ફોરેસ્ટ (યુ.એસ.એ.)	1907
ગ્લાઈડર	જ્યોર્જ કેલે (બ્રિટન)	1853
સ્ટિમ શિપ	જે.સી.પેરિયર (ફ્રાન્સ)	1775
રેડિયો વાલ્વ	જે.એ.ફલેમિંગ (બ્રિટન)	1904
સ્પેસ ક્રાફ્ટ	ત્સીઓ લવસ્કી (રશિયા)	1957
સબમરીન	બુસનેલ(યુ.એસ.એ.)	1776
વિડીયો રેકોર્ડર	સોની કંપની (જાપાન)	1969
રેલ્વે એન્જીન	જ્યોર્જ સ્ટિફન્સ (બ્રિટન)	1814
સીવવાનું મશીન	બાર્થલમિ થિમોનિઅર (ફ્રાન્સ)	1829

સિનેમા (મુંગી)	લ્યુમીર ભાઈઓ (ફ્રાન્સ)	1895
સિનેમા બોલતી	ડી.ફોરેસ્ટ (યુ.એસ.એ.)	1923
અણુ ભટ્ટી	એનરિકો ફર્મી (યુ.એસ.એ.)	1942
કાંડા ઘડિયાળ	બ્રિગ્યુએટ (ફ્રાન્સ)	1791
એકસ રે મશીન	રોન્ટેજન (જર્મની)	1895
જેટ એન્જીન	ફ્રેન્ક વ્હાઈટલ (બ્રિટન)	1937
ટેપ રેકોર્ડર	વલ્દેમેર પુલસેન (ડેન્માર્ક)	1898
ફોટોગ્રાફી	WHF ટેબ્લોટ (બ્રિટન)	1835
ફોટોગ્રાફી (ક્લર)	લિપમેન (યુ.એસ.એ.)	1857
પેરેશ્યુટ	એ.જે.ગાર્નરિન (ફ્રાન્સ)	1797
પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ	ગુટન બર્ગ (જર્મની)	1455
ટેન્ક	અર્નેસ્ટ સ્વિટન (બ્રિટન)	1914
રેફ્રીજરેટર	હેરીસન અને ટિનિંગ (યુ.એસ.એ.)	1850

